

GEGUŽIO 1917 METŲ.

T. VI.

ATEITIS.

№ 5.

Kun. Justinas Pranaitis (1861—1917).

(Turkestano apaštalas).

„Pasimirė Petrapilėje žinomas visam pasauliui nuo Beilio bylos kun. Justinas Pranaitis. Iš ten jisai tapo pervežtas Taškentan ir palaidotas, dalyvaujant tukstančiams žmonių. . . .“

Tokia tai žinia pasklydo laikraščiuose. . . Pranaičio asmenyje mes netekome žymaus lietuvio, mokslas—garbaus mokslininko, Bažnyčia doro kunigo ir pasišventimo pilno misionoriaus, kurio gyvenimas žinomas gal tik nedaugeliui artimųjų. Ir ištikrųjų a. a. kun. Pranaičio gyvenimas buvo tikra įkunijimu apaštališkos idėjos Turkestane, kuri jam Viešpats buvo paskyręs, kaip veikimo dirvą. Apdovanotas gamtos stipria ištverminga sveikata, normaliai gyvendamas ir reguliariai darbuodamasis kun. Pranaitis galėjo per ke- lioliką metų apaštalausti ten, kame kiti negalėdavo nei dviejų metų išbuti.

Kun. Pranaitis buvo Lietuvos sunus: gimė jis liepos mėnesį 1861 m. Suvalkų gub., Naumiesčio apsk., Griškabudžio parap., Panenupių kaime.

Išėjęs Mariampolės gimnazijoje ketures klases, pastojė Seinų seminarijon. Pabaigęs seminarijos mokslus, lavinosi toliau Petrapilės Dvasiškoje Akadēmijoje. Ten gausiai padidina savo mokslo žinias, kas ateityje labai padėjo jam apaštališkai darbuotis. Po kelerių metų moksliško lavinimosi liko pakviestas Akadēmijon hebraiškos kalbos profesorium.

Buvo jis garsus žinovas sen-hebraiškos filologijos ir literatūros. Dar seminarijoje budamas uoliai studijavo hebraišką kalbą. Akadēmijoje, kame hebraiškosios kalbos profesorium buvo garsus hebraistas Chvolsonas, kun. Pranaitis buvo uoliausias jo mokinyss: užduotą profesoriaus darbą atlikdavo už save ir už kitus. Ypatingai nustebino jis prof. Chvolsoną ir draugus, kuomet profesoriaus vardo dienoje pasakė hebraiškai prakalbą. Todel ir nenuostabu, kad po prof. Chvolsono užėmė jo vietą Akadēmijoje ne kas kitas, kaip tik kun. Pranaitis. Turėdamas rankoj raktą prie sen-hebraiškos literatūros, jis gausiai iš jos sėmė.

Kelionėse iš Turkestano į Petrapilį vežiodavosi su savimi įvairių hebraiškų raštų, parinktų iš Petrapilio bibliotekų, ir ištisomis valandomis juos tyrinėdavo.

Tuo darbu jisai užsiiminėjo ligi pat savo ligos. Apaštalaudamas Turkestane, dvi valandi kasdien tyrinėdavo sen-hebraišką literatūrą, paprastai sėdėdamas medžių pavėsyje ant Saaros kranto.

Zydų talmudistų pažiuras į krikščionis, kun. Pranaitis, remdamasis nuodugniais tyrinėjimais hebraiškos literatūros, išdestė garsioje ir tikrai moksliškoje knygoje: „Christianus ir Talmude Iudaeorum“ išleistoje *fracta pagina* hebraiškai ir lotyniškai. Ta knyga buvo išversta į lietuvių, rusų, vokiečių ir kitas kalbas. Apie jos moksliską vertę, be minėtų vertimų, liudija tai, kad ji dabarčiui yra bibliografiška retenybė. Žinomas lenkų pirmeivis Andrius Niemojevski's, pažymi savo brošiuroje: „Ksiądz Pranaitis i jego przeciwnicy“ (Varšava 1914 m.), kad nors jis, kaip laikraščio „Myśl Niepodległa“ redaktorius ir esąs kun. Pranaičio idejinis priešininkas, tečiau atiduoda jam garbę kaip mokslininkui ir autoriui.

Moksliskas darbas Akadēmijoje nepavertė kun. Pranaitį sausu mokslininku, anaip tol jame kas kart aiškiau reiškėsi jo prakilnaus būdo ypatybės. Akadēmijos auklėtiniai mylėjo ir gerbė jį. Jisai buvo jiems netik profesorium ir auklėtoju, bet taipogi ir draugu. Tiems draugiškiems santikiams pažymėti, jis atspausdinęs vienos pasalmės moksliską išaiškinimą ir paskyrė savo klausytojams.

A. a. kun. Pranaičio gyvenime buvo tai ramiausias laikas, kuriame jis krovė dvasišką jėgą, rengdamasis

nežinomon gyvenimo kovon, kuri netrukus turėjo prasidėti kad ji savo ugnyje prirengus apaštalavimo darbui.

Draug su keliolika savo draugų tapo rusų valdžios patrauktas tieson ir išsiųstas dviem metam Rusijos gilumon. Ištrėmime prasidėjo kaip ir pirmutiniai jo apaštalavimo bandymai. Išbuvęs ištrėmime keletą metų, grįžta Akadėmijon ir vėl užsiima mokslu, bet sujudinta apaštalavimo mintis jo neapleidžia nuo to laiko. Laisvus atostogų mėnesius praleidžia misionoriškuose darbuose ir kelionėse. Viename iš tų žygių pasiekė jis net tolimą Turkestaną.

Kad ir sugrįžta dar kokiam laikui Petrapilin, tečiau minčia ir širdimi lieka Turkestane. Todel 1902 m. apleidžia gaiutinai Akadėmiją ir paima nelengvą Turkestano ganytojavimo darbą. Akadėmijos jaunuomenė jau tada gerai suprato ir prideramai apkainavo kun. Pranaičio dvasią, nes jam atsiskiriant, įteikė dovaną pavidale skrynutės su misionorišku altorėliu ir visais reikalingais indais Mišioms laikyti.

Atvykęs Turkestanan, kun. Pranaitis užtiko tik pradžią tikybinio gyvenimo: nei bažnyčios, nei koplyčios, nei parapijos, nieko nebuvo. Čia tai visoje šviesoje pasirodė kun. Pranaičio dorybė ir gyvenimo tamprumas. Keldavosi kasdien penktą valandą ryto. Gyvenimą vedė pilną susiturėjimo ir prastumo. Kiti skųsdavosi sunkia gyvenimo našta, jis niekuomet nedejavo, bet viską pakeldavo su pasitenkinimu ir dvasios ramumu.

Ypatingas mokėjimas sugyventi bei taip retas ir malonus draugiškumas traukė prie jo visus kas tik turėjo progos su juo arčiau susidurti.

Nekalti kūdikiai, kurie, rodos, tikriausiai apkainuoja askėtišką žmonių vertybę, su ypatinga meile ir pagarba jį guodojo ir glaudėsi prie jo, jausdami jame tikrą savo prietelį. Tie, kurie matė tuos kūdikius glaudžiančiuosius prie kun. Pranaičio, negalėjo minėti to be susijudinimo.

Nekartą kun. Pranaitis pasakydavo nemalonią teisybę, nes nežinojo oportunisto, — tečiaus nieks neužsigaudavo, matydami tuose pabarimuose vien mylinčią širdį. Pridėjus prie to malonumą ir budo ramumą, nenuostabu, kad kun. Pranaitis buvo spinduliu, budinančiu apmirusius dvasios gyvenime.

Ypač charakteringas dalykas: kuomet paskutinėje ligoje turėjo jis likti ligoninėj, neturėjo kuom užsimokėti; bet geri žmonės išlaikė jį lig pat mirties.

Nekartą prisiartinus terminui skolomis mokėti už bažnyčių ir koplyčių pastatymą, trukdavo pinigų.

— Kągi darysit, kunige klebone? klausdavo jo neramiai.

— Mano dalykas — paprastai atsakydavo kun. Pranaitis, — daryti tai, kas man pridera, o Dievo dalykas pagelbėti man tame darbe.

Ir niekuomet neužsivildavo tvirtai pasitikėdamas Dievo apveizda. Visuomet gaudavo asmeniškai gausių aukų, kurias ir sunaudodavo parapijos reikalams.

A. a. kun. Pranaitis mokėjo parinkti žmonių, kurių padedamas vykdino nevieną garbingą sumanymą. Atvykus jam Turkestanan, parapija buvo be nieko, jam mirštant Turkestano aplinkėje buvo penkios bažnyčios: Aschabade pastatyta 1903 m., Kizil - Arvate — 1905 m, Skobelevė (Margelane) — 1905, Samarkande neseniai pabaigta ir Taškente dar statoma. Be to dar esama keleto koplyčių ir oratorijų. Pačiam Taškente kun. Pranaitis pastatydino salę, paskirtą susirinkimams, įtaisė elektrišką stotį, kurios Taškente prieš tai visai nebuvo. Toji stotis apšviečia nun bažnyčią, kleboniją, perduoda jėgą į maluną ir dailidystės dirbtuvę. Tas įstaigas įkūrė kun. Pranaitis, o pelnas nuo jų eidavo parapijos naudai. Taip pat įsteigė jis Taškente maudykles, kurių pelnas eidavo prieglaudai laikyti.

Apkainuodamas kun. Pranaičio nuopelnus net A. Niemojevski's siunčia jam savo veikalo: „Dusza żydowska w zwierciadle Talmudu“ egzempliorių su šiais paaukojimo žodžiais: „Mokyčiausiam ir gerbiamiausiam mokslininkui“ ir t. t.

Aišku, jog kun. Pranaitis kad ir didelio mokslo ir doras žmogus, negalėjo išvengti nemalonumų ir kentėjimų gyvenime. Taip, pasistengta jį įvelti savo laiku garsion bylon del sudeginto paveikslo iš Gintautų galerijos. Tiktai straipsnis, išspausdintas Petrapilės laikraštyje, o Varšavos laikraštijos pakartotas padarė galą toms 'pastangoms. Kaip paskiau iš to straipsnio paaiškėjo, bylą vedė ir laimėjo prisiekusis advokatas Gimbutas, o pinigus išjieskotus teis-

mu kaipo atlyginimą už sudegintą paveikslą, kun. Pranaitis atidavė tiesiog jo savininkui Gintautui, patsaigi kun. Pranaitis toje byloje dalyvavo vien kaipo liudytojas.

1895 — 1896 metais kun. Pranaitis kaipo „politiškai prasikaltęs“ administracijos įsakymu, kaip jau minėjome, buvo išsiųstas Tveriun. Dar daugiau nemalonumų teko kun. Pranaičiui patirti, kuomet jis buvo pašauktas ekspertu garsioje Beilio byloje. Tie, kuriems kun. Pranaičio dalyvavimas kaipo specialisto ir eksperto labiausiai buvo nemalonus, stengėsi kaip įmanydami pašalinti jį nuo užimtos vietos. Vienok neįstengė pergalėti jo prakilnumo ir mokslo, kuriais stebino jis lig pat bylos galo.

Tie ir kiti gyvenimo kliuviniai neįstengė užsstelbti apaštališkos a. a. kun. Pranaičio dvasios. Tuo labiau privertė jį žiūrėti gyvenimą kaipo nepastovių vilnių judėjimą. „Neturime čia amžinos vietos, bet ateinančios jieskome“ ... ir jieskojo jisai jos kaskart tobuliau išnaudodamas savo jiegas apaštališkam darbui, taip kad vyn daržis Augščiausiojo jam pavestas pražydo ir išdavė vaisių. Prisiartino tuomet poilsio laikas. Kaip rusų laikraščiai praneša, kun. Pranaitis gavo vidurių vėžį. Savo ligą perken-tė jis su ypatingu kantrumu ir pasidavimu Dievo valiai. Nieks negirdėjo iš jo mažiausio pasiskundimo, dejavimo, vaitojimo. Nei viens iš ligonių, pasakojo gailestingoji se-suo iš francuzų ligoninės, nebuvo ligoje taip kantrus, kaip kun. Pranaitis, ir jinais atsiliepdavo apie jį kaipo apie ko-kį šventąjį.

Po penkių savaitių ligos kun. Pranaitis užmigo am-žinai. Geidė ilsėtis numylėtam Turkestano kampelyj, kuris buvo jam gyvenimo brangenybe.

Gautos paskutinės žinios paduoda kad a. a. kun. Jus-tino Pranaičio kunas pervežtas tapo geležinkeliu iš Pet-rapilės Taškentan¹⁾.

V. B.

¹⁾ Naudotasi lenkų dienraščio „Kraj“ straipsniu.

AŠAROS TARP JUOKŲ.

Šios Maironies eilės, parašytosios dar prieš spaudos atgaivimą, niekur ligšiol nebuvo spaudintos. Dėdami jas „Ateitin“, tariamės patarnausią visiems mūsų poezijos mylėtojams. *Red.*

Kas man darbo, jog tėvynę
Spaudžia sopuliai,
Jog piktieji, ją pamynę,
Zudo taip baisiai.

Duok stiklelį šen, brolyti,
Duok užliet vargus,
Šimtą metų pamatyti
Duota mums nebus!...

Kas man darbo, jog bažnyčia
Verkia kruvinai,
Jog ją žeidžia tarsi tyčia
Patįs jos vaikai.

Užrukyti duok, brolyti,
Dumai teužsklis,
Reikia dumais uždaryti
Sąžinei akis...

Kas man darbo, jog jaunimą
Zudo mums gudai,
Jog per mokslą — apjakimą
Duoda vien tiktai.

Zalią stalą trauk, brolyti,
Vintui skleisk bubnus.
Dienos ilgos!.. Kas daryti,
Ilgu taip nebus!...

Kas man, jog vaikus bedieviai
Zudo amžinai,
Jog jau žalią medžio žievę
Kerta kirminai.

Popai į cerkves, brolyti
Gena mus' vaikus...

Bet vienam, kas bedaryti?! . . .
Kaip sau bus, tebus! . . .

Kas man, jog jau pasileido
Kaltės kaip vanduo,
Jog ant žydinčiojo veido
Gelsta jau ruduo. . .

Kas man darbo, tai brolyti. . .
Juk žingsnius vaikų
Ir vedžioti ir taisyti —
Darbas kunigų! . .

Kas mas darbo, jogei vargšo
Niekas neužstos,
Jog lopais ištolo barkšo,
Miršta be plutos. . .

E, jau vargšai tie, brolyti
Visada jie bus. . .
Liepk vežėjui užkinkyti,
Trauksme į svečius! . . .

Kas man darbo, jog barzdočiai
Žydai siurbia mus,
Jog jų geismams ir jų sočiai
Vis gana nebus. . .

E be žydo jau, brolyti,
Apsisuks galva,
Juk ar pirkti, ar taisyti
Kas padės tada?! . .

Sako gelbėti draugiją
Reikia jau gyvai,
Kas man darbo, tekirmija,
Kad tik man gerai. . .

Kas man darbo, tu, brolyti,
Suvadink šunis,
Trauksme kiškių sau vaikyti,
Kaip tik kiek prašvis. . .

Sako: kibkim į tvėrimą.
Del tėvų šalies,

Sako — be pasišventimo
Saulė jai nešvies. . .

Kas man darbo, juk, brolyti,
Atsiras tokie,
Kur norės save žudyti. . .
Tepasišvenč' jie.

Sako sentėvių liežuvis
Tai dvasia tautos
Sako išgama lietuvis
Be tėvų kalbos . .

Kas man ta kalba, brolyti,
Kuo ji man brangi?!..
Dar čia buru palaikyti
Gal mane visi. . .

Sako, mokslas — tai galybė
Ginklas ir viltis;
Sako: duos mums jis didybę,
Atidengs akis. . .

Kam tas mokslas man, brolyti,
Proto man gana,
Kas daug nori išmanyti,
Tam apsvaigs galva! . .

Kas man darbo, kad ir rėkia
Ant manęs kiti.
Juk ir jie, augštai išlėkę,
Nusileis visi.

Miegas lenkia man, brolyti,
Galvą jau seniai;
Eikim sau pasivartyti
Lovoje saldžiai

* * *

Ei nutilkit kanklės skaudžios
Leiskit teužmigs! —
Jums tik dumos, giesmės graudžios,
O juokai netiks. . .

Maironis.

VASAROS VAKARAS.

Jau apsiautė žemę
Tamsieji šešėliai
Ir dangų apklojo
Rausvi debesėliai

Lyg ko užsimasčius,
Gamtužė nutilo,
Sužibo jau žvaigždės
Ir mėnuo pakilo,

Ir aidas dainelės
Štai pertraukė tylą...
Kaip širdį jis glosto,
Ir dangun jis kyla.

V. Vyšniūnas.

Vidgiriai, 10—VII—14 m.

* * *

Plaukia oru, plaukia
Debesiai rausvi,
Niekas jų nekliudo,
Plaukia jie laisvi.

Ir mane nuneškit
Jus toli, toli, —
Kur skruostų nevilgo
Ašara gaili.

Kilkite, svajonės
Manosios, gyvai,
It tie debesėliai
Plaukkite laisvai.

Kur neliusta niekad
Vargdienio siela,
Kur vien meilė žydi,
Skausmo kur nėra.

Skriškite, svajonės
Skriškite sparčiau
Mane ten nuneškit,
Tik greičiau, greičiau.

V. Vyšniūnas.

Vidgiriai, 6—V—14 m.

Vyrai ir religija.

Liudni atėjo laikai. Vis daugiau ir daugiau sutinkame žmonių be tikėjimo, be principų, vis tankiau girdėti balsų, kad religija yra nereikalinga, kad ji yra vien dvasiškių išmislas ir t. t. Galime rasti ir kitokios rūšies žmonių. Jie sako, kad religija yra reikalinga ir labai naudinga, bet... tik tai moterims. Tikinčios moteris esančios ištikimos, klusnios, ramios, lyg užburtos, ko be religijos ir įsivaizdinti esą negalima. Su vyrais kas kita. Jie tvarinių viešpačiai, gyveną tam, kad visi jiems tarnautu ir jų klausytu; jie stovį augščiau prietarų, ir religiją jie laiko senovės obskurantizmo bei baudžiavos liekana. Tokių pažiūrų matyt buvo ir mano pažįstomas ponas Adomas. Paklaustas, ką mano apie religiją, be svyravimo atsakė: „Religija tik moterims naudinga“.

— Tiesą tamsta sakai, ar tamista jau vedęs?

— Taip, mano žmona tai vaikščiojanti tobulybė, žinoma, kokį tobulumo laipsnį moteris gali pasiekti...

— Tai mat, tamstyte, moteris laikai netobulomis ir todėl pripažįsti, kad joms religija yra naudinga. Pilnai su tuo sutinku, bet kodėl tamista nebaigi minties.

— Aš jau pabaigiau.

— Man rodos, kad ne, reikėjo pasakyti: religija yra naudinga moterims... ir vyrams. Bent tamstos žmona beabėjo tą mintį butu taip užbaigusi, jeigu ji čia butu buvusi. Ir jos užbaiga lygiai, kaip ir tamstos minties pradžia, butu teisinga.

— Taip žinoma, kartais ir vyrams religija gali būti neprošalį, bet visgi jiems ji ne taip reikalinga, kaip moterims.

— Lygiai, mano mielas, lygiai reikalinga, pasakyčiau, kad dar daugiau, bet bijausi, kad nesužinotu tamstos žmona, ir nemėgstu perdėti, o kad lygiai yra reikalinga, tai esu tuo pilnai įsitikinęs.

— Ir tamista gali man tai išrodyti?

— Mielu noru.

— Na, paklausysiu,

— Zinau labai gerai, kaip šių laikų vyrai gvildo į klausimą. Dievas savo įsakymus davė dvieiose akmeninėse lentelėse. Viena, kaip sako kaikurie vyrai, buvo skirta moterims, ir joje buvę užrašyti devyni įsakymai, antrojeje gi vyrams buvęs tik vienas įsakymas: „Nevogk“...

— Tamstyte, aš taip naiviai negalvoju.

— Bet mažai ko truksta. Meldžiamasis, pasakyk man, ar Dievas duodamas, savo įsakymus ir Jėzus Kristus skelbdamas savo mokslą, kreipėsi tik į moteris, ar į visus žmones?

— Į visus žmones — tai ir istorija mums sako.

— Tai kodel tamsta skiri tai, ko Dievas neskyrė.

— Taip, čia mano nuslysta. Bet tamsta beabejo sutiksi, kad religija yra jiega...

— Kalbi tamsta, kaip Jonas Auksaburnis.

— Sutinku. Ačiu už komplimentą, jeigu religija yra jiega, tai ji ir naudingiausia silpnesniesiems.

— Ir matyt, gerbiamasai, manai moteriai daugiau grąsant pavojų ir esant ja silpnesnę už vyrą.

— Zinoma tai aišku, kaip ant delno!

— Man gi labai neaišku.

— Ar tamista juokus kreti?

— Nusiramink, gerbiamasis, ir pasakyk man, kas yra gašlesnis, vyras ar moteris? O gašlumas juk yra tai baisus žmogaus priešas. Pasakyk man, iš ko daugiausiai juokiasi, ar iš religijos pareigas vildančio vyro, ar iš dievobaimingos moters?

— Pripažįstu, kad vyrui tais dviejais žvilgsniais daugiau pavojų gresinama.

— Taip, taip! Įvairūs gudragalviai labai nepatenkinti jeigu vyras yra krikščionis. Moters religingumą jie, kaip matai išaiškina jos silpnumu. Beje. Prisiminus apie silpnumą, turiu tamstai pasakyti, kad aš nesutinku su tuo, buk moteris yra silpnesnė už vyrą, Fiziškai, žinoma, silpnesnė: anglius su vyru nepaspės lygiai kasti, tai tiesa, bet pavyzdžiui, kas daugiau gali pakelti vargelio? Tėvą ar motiną tankiau pamatysi prie sergančio, bei marinamo kūdikio lovos? Kas daugiau parodo energijos ir kantrybės kasdieniniuose rūpesniuose, kas daugiau viltimi gyvena? — Motina, su tuo beabejo ir tamsta sutiksi. Motina sulinks, bet nepaluš. Vyras yra stipresnis už moterį, tik tuomet,

kuomet tas jo stiprumas nereikalingas. Atsiradus reikalui, vyras pasirodo esąs labai silpnas. Iš čia ir seka, kad ta jiega, apie kurią tamsta priminei, taip-pat yra reikalinga vyrui ir moterei.

— Reikia prisipažinti, kad panašios mintys man nei į galvą nebuvo atėjusios.

— Na, dar keletą panašių minčių tamsta išgirsi. Ar tamsta kartais nesi prekėjas?

— Iš dalies. Tarnauju manufaktūros sandelyje.

— Labai puikiai. Ar nesi tamista patėmijęs, kad stovinčios lange materijos labai greitai genda.

— Tai visi žino. Mes stovinčiąją lange gelumbę rašome į nuostolių skaičių: ji sudulka, nublunka nuo saulės ir trumpu laiku nustoja savo vertės.

— Stovinčiajai lentynose materijai, tur but negrąso pavojus likti užrašytai į nuostolių knygele.

— Koks tamsta juokdarys. Lentynos žinoma yra geriausias sargas nuo to pavojaus.

— Tą mintį, mano mielas, galima pritaikinti ir prie šeimynos židinio. Jame yra du žmogų: vyras ir moteris. Moteris rupinasi šeimyna, namų tvarka, vyras gi uždarbiauja duonos kąsnį, tankiausiai ne namie. Čia kaip ir sankrovose, kas geresnio, yra paslėpta. Darbas ne namie, pavojų galimumas, greičiau nudėvėja ir subiaurina vyrą, kaip moterį. Tankiau jam gresia blogas oras ir saulės spinduliai, kurie prozaiškai tariant, bus blogi draugai, jų pajukos ir t. t.

— O tamsta, turbūt patarsi nuo blogo oro ir saulės spindulių prisidengti skiečiu — religija?..

— Taip.

— Bet man paaiškink, meldžiamasis, kaip religija gali buti tokiu skiečiu?

— Tuojaus. Ji kiekvieniame atsitikime gali duoti gnančių nuo pagundų minčių. Religija pasakys amatninkui, kad jis turi netik kuną, bet ir sielą, kad jis ne vien mašina, bet ir Dievo vaikas, kad jam skirta netik vargas vargti, bet ir džiaugtis ateinančiame gyvenime. Religija pašalins iš jo sielos mintis apie nusižudymą ir atitrauks jį nuo to, kas nedora ir biauru.

— Taip, tamstos pusėj tiesa,—liaudžiai, žmonėms reikalinga religija, bet valdančioms klasėms?!...

— Kokius, tamstyte, žmones vadini tuo vardu?

— Pirklius, dvarininkus, žodžiu sakant, žmones gyvenančius iš kapitalo.

— Tenai, mano mielas, taip - pat reikalinga religija. Siai nuomonei patvirtinti papasakosiu tamstai apie vieną nuotikį Tridento susirinkime. Tas susirinkimas buvo be-krypstas iš savo vėžių. Išnaudojimas įsiskverbė dvasiškijos tarpan. O jis yra, lyg dulkės, aptraukiančios mūsų sielą. Kuomet kokį nors daiktą aptraukia dulkės, tai jos nušluojama, kad daiktas vėl liktu švarus. Tridento susirinkime įvyko irgi panašus valymas. Buvo išrinkta komisija projektui rašyti, kaip pataisyti dvasiškiją. Prieraiše buvo pažymėta, kad tas projektas neliečia kardinolų kaipo Bažnyčios kunigaikščių. Perskaičius projektą, vienas labai dievotas vyskupas atsiliepė „Mano išmanymu, ir gerbiamieji kardinolai reikalingi žymių pataisymų“.

— Jau spėju, ką tamstyte tuomi nori pasakyti. Tas atsitikimas mokina, kad ir augštesnio padėjimo žmonėms...

— Labai reikalinga religija.

— Atspėjai tamsta. Ir jeigu mūsų inteligentai gerbiami, tai nekiek nemažiau reikalinga jiems religija, kaip ir jų žmonoms. Religija išmokys juos žiūrėti į žemesniuosius padėjimu, kaip į Dievo vaikus, brolius, kurie taip pat reikia gerbti ir kurie turi teisės jausti teisingumą ir krikščioniškąją meilę...

— O krautavininkams?

— Krautavininkams?... Tuo labiausiai. Juk žmogus visą gyvenimą matydamas ir jausdamas tikrai gelumbę, pats gali sugelumbėti. Todel kartas nuo karto jam reikia pakvėpuoti tyru oru ir, užmiršus bent valandėlei tą bespalvį materialų gyvenimą, pamėginti idealo, o kas, tamstyte, čia gali padėti? Religijinės idėjos, religijinės priedermės. Kas to nedaro, virsta vergišku savo profesijos įrankiu.

— Labai ačiu už paaiškinimą apie krautavininkus; visuomenės veikėjams, žmonėms gyvenantiems iš kapitalo gal ir - gi butu neprošalį religija.

— Matau, kad tamstai nereik ilgai liežuviu plakti. Taip! Visi kurie tik nori doresniais tapti, turi glaustis prie

religijos. Pavyzdžiui imkime kapitalistą. Jis gali persivalgyti, nors nėra alkanas, gali persimiegoti, nors nėra nuvargęs.

— Bet ar įstengs religija priversi tokį imtis kokio nors darbo?

— Taip. Ji pasakys jam, kad Dievas liepė visiems darbuotis ir kad niekas nuo to negali būti paliuosuotas. Ji išmokys jį darbuotis artimo labui, jeigu savimi rūpintis nereikia. Ji išmokys visuomenės veikėjus, kad valstijų likimo vadžias valdo Dievas ir, kad reikia Jo melsėti. Ji išmokys valdytojus leisti teisingus įstatymus, primins jiems, kad nekalčiausias Dieva-žmogis rado teisėjų, kurie Jį pasmerkė. Ji išmokys generolus ir kareivius, kartoti šią mintį: „Kas turi Dievą širdyje, niekuomet nekapituluoja“! Dabar matai, tamstyte, ką religija teikia žmogui. Taigi apgalvok ar, ji nenaudinga!.. Ir labai, sveikas, apsiriktum, jeigu religiją paliktum žmonos monopolyje. Žmonai ji yra naudinga, kad pats gėrėtumeis šeimynos laime, tamstai, kad žmona butu patenkinta savo vyru.

Sulietuvino *Jurgis T—as*

Evangelijų autentiškumas.

(P a b a i g a).

Evangelija pagal Joną.

Sinoptikų¹⁾ ir šv. Jono evangelijos imant kartu nupiešia pilną ir tobulą Jėzaus paveikslą. Sinoptikai palietė daugiau kunišką Išganytojo pusę, Jonas - dvasišką. Sinoptikai nupiešė Kristaus - Žmogaus paveikslą, Jonas — Kristaus - Dievo. Šv. Jonas kurkas smulkmeningiau aprašė viešąjį Jėzaus gyvenimą: ypač jo veikimą Judėjoj: tuotarpu sinoptikai piešia Kristaus

¹⁾ Pirmos trys evangelijos (Mato, Morkaus ir Luko) vadinasi sinoptiškėmis, o minėti evangelistai sinoptikais nuo graikiškų žodžių σύν draug, su ir ὁπτομαι matau, vadinasi vienokiai, bendrai į Jėzaus gyvenimą žiurintys). Tasai vardas duota delto, kad tarp jų jau medegos parinkime, jau jos išdėstyme, net pačiuose žodžiuose ir sakiniuose, yra kuodidžiausia giminystė bei panašumas (*Red.*).

veikimą Galilėjoj. Jonas aprašė Kristaus kalbas ir žodžius, ištartus rašte mokytų tarpe, sinoptikai prastų Galilėjos gyventojų buryje; pas sinoptikus daugiau pabrėžta moralė Kristaus mokslo pusė, Jonas gi apibudino daugiau dogmatiškąją. Sinoptikai daug kalba apie Dievo karalijos įkurimą, apie sąlygas jį įeiti, — šv. Jonas gi daugiau apie tos Karalijos Įkūrėjo asmenį — Jėzų Kristų.

Jau vien dėlto, kad šv. Jonas savo evangelijoje taip aiškiai yra pabrėžęs Jėzaus dievystę, negalėjo jis nesukelti audros laisvamanių švento Rašto tyrinėtojų tarpe. Bet ir šioj srityj ne jiems tenka pirmenybės palmė. Jau daug šimtmečių prieš juos Alogai¹⁾ buvo atmetę šv. Jono evangeliją.

Nežiurint šių skėptiškų pažiūrų į Joną, kaip 4-os evangelijos autorių, ši evangelija jau pirmoje antro šimtmečio pusėje buvo vartojama, kaip šv. Raštas ir Bažnyčios laikoma, kaip Apaštalo Jono veikalas. Bet iš pradžių pažiūrėkim į pačią evangeliją.

Akyčiau įsidemėjus jį, nesunku pastebėti, kad jos autorius visur pasirodo, kaip betarpiškas liudytojas. Evangelijoje aprašyta daug smulkmenų, kurios išaiškinamos vien betarpiško liudytojo prisiminimais to, kas buvo pergyventa (pav. Jon. 1, 3; 13, 30, 18, 18 ir daug kitų). Autorius pasirodo gerai žinąs Palestinos vietas, pažįstąs Joną Krikštytoją, Petrą, Andriejų, Pilipą, Natanaelį, Mariją, Mortą ir Magdalena, nes juos gyvai charakterizuoja. Po Jeruzalės sugriovimo vien tik betarpiškas liudytojas tegalėjo taip aprašyti viešąjį Jėzaus gyvenimą, pažymėdamas vietas ir laiką, ir kai kuriomis žiniomis papildydamas sinoptikus. Senoji tradicija liudija, kad ketvirtąją evangeliją yra parašęs „Mylimasis Jėzaus mokins“, kurs per pasutinę vakarieneį glaudės prie Kristaus krutinės — Jonas Apaštalas. Išties, ketvirtojo evangelijoje daugelyj vietų kalbama apie mokinį, „kurį Jėzus mylėjo²⁾“, bet jis neišvardinama. Tas kuklumas galima išaiškinti tik tuo, kad tas mylimas mokins yra pats autorius. Be to pati evangelija liudija, kad ji to „mylimo mokinio“ parašyta“ (žiur. 21, 24).

Taigi klausimas šiaip galima pastatyti: ar ketvirtojo evangelijoje aprašytasis „numylėtas mokins“ — tai tas pats Jonas Apaštalas, ar ne?

Jono evangelijoje aprašytas mokins, „kurį Jėzus mylėjo“

¹⁾ Apie Alogus palygink *Harnack'o*: *Chronologie der altchristlich. Literatur* I, 378; *Zahn* — *Einleitung in das N. T.* II p. 470. *L. Duchesne* *Histoire ancienne de l'Eglise* I; *M. Lepin* — *L'origine du quatrième Evangile*, p. 211; 1907 m.

²⁾ Jon. 13, 23; 19, 26; 20, 2; 21, 20.

pridera prie artimiausių Jėzui asmenų: jis per paskutinę vakarienę sėdėjo prie Jėzaus¹⁾; jis stovėjo po kryžium; mirštantis ant Kryžiaus Išganytojas jam paveda rūpintis savo motina²⁾; jam ir Petru pirmiausiai praneša Magdalena apie tuščią grabą; juodu pirmutiniu juo skuba prie jo³⁾; jis buvo kartu su kitais 6 apaštalais, kuomet jiems pasirodė Jėzus ant Tiberijaus ežero⁴⁾.

Pirmas išpuolis, susitikus su Kristumi, toks, kad Jonas ilgai jį atsiminė⁵⁾; tai matyti kad ir iš to, jog net valandą pažymėjo, nors tolimesniam apsakojimui tai neturi jokios svarbos.

Sis mokinyš nesiskiria nuo to, kurs sekė Jezumi į Kai-
po namus ir parupino leidimą įeiti Petru⁶⁾.

Sulig sinoptikų prie Kristaus artimiausių ir ištikimiausių pridera Jonas Apaštalas, šale Petro, Jokubo Vyresniojo ir Andriejaus. Jonas, Petras, Jokubas ir Andriejus nuolat seka Kristumi⁷⁾. Tai patvirtina ir Jono evangelija⁸⁾.

Kiekvienoj sinoptikų evangelijoje yra apaštalo sąrašas, Pas Matą apaštalo išvardijimas prasideda Petru, Andrieju, Jokubu, Jonu ir t. t.⁹⁾, Tokioj pat tvarkoj išvardyta Luko evangelijoje¹⁰⁾.

Morkus viršminėtą tvarką truputį pakeitė, po Petro talpindamas Jokubą ir Joną, o Andriejų nukeldamas į ketvirtą vietą¹¹⁾.

Apaštalo darbuose antrojoje vietoje minimas Jonas¹²⁾. Tai visi sutinka, jog Jonui skiriama viena žymesniųjų vietų apaštalo draugijoje.

Jairo dukters prikėlime dalyvauja Petras, Jokubas ir Jonas⁷⁾. Tie patys dalyvavo ir Kristaus persimainyme¹³⁾.

Jėzus siuntė Petrą ir Joną velykoms vietos prirengti¹⁴⁾. Petras, Jokubas, Jonas ir Andriejus klausia, kuomet įvyks Jeruzolimo sugriovimas¹⁵⁾. Kristus eidamas į Getsemanės dar-

1) Jon. 19, 25—27;

2) Jon. 20, 2, 3;

3) 21 perskyrimas;

4) Jon. 1, 40;

5) Jon. 18, 15, 16;

6) Mat 4, 18—22; Mor. 1, 1 16—22;

7) Jon. 1, 37 ir t. t.

8) Mat. 10, 2 s. g.

9) Luk. 6, 14;

10) Mork. 3, 16,

11) Ap. Dar. 1, 13.

12) Mor. 5, 3.; Luk. 8, 51;

13) Mat. 17, 1; Mork. 9, 1; Luk. 9, 28.

14) Luk 22, 7, 8;

15) Mork. 13, 34;

žą imą drauge Petrą, Jokubą ir Joną¹⁾. Bet Jokubas negal but 4-os evangelijos autorium delto, kad, kaip žinom iš Apaštalų Darbų, jis buvo užmuštas jau seniai prieš 4-tos evangelijos parašymą. Pėtras irgi negal but, nes jis minimas šale „mylimo mokinio“ (žiur. Jon. 21, 20—21). Taigi lieka—Jonas.

Autoriaus kuklumu reikia aiškint ir tai, kad Jonas apaštalas nei karto 4-oje evangelijoje neišvardytas. Pas sinoptikus jo vardas pasitaiko labai tankiai. Taigi jau iš pačios evangelijos matyt, kad ją apaštalas Jonas yr parašęs.

Dabar pažiūrėkim pašalinių liudijimų. Nuo antrosios antro šimtmečio pusės tvirtai nustatyta, kad mokinyš „kurį Jezus mylėjo“... ne kas kitas, kaip Apaštalas Jonas ir kad tas apaštalas parašė ketvirtąją evangeliją. Paklausykim, ką kalba apie ketvirtosios evangelijos autorių žmonės artimiausi laikams, kuriuose buvo parašyta paskutinė kanoniškoji evangelija. Irenėjus apie 180 m. rašo aiškiai: „Po to (po trijų sinoptikų) taipgi ir Jonas, Viešpaties mokinyš, kurs glaudės prie Jėzaus krutinės, išleido evangeliją, gyvendamas Efeze²⁾“. Kitoje vietoje tas pats Irenėjus sako: „Jonas parašė savo evangeliją prieš Cerintą³⁾“.

Irenėjus gi visuose savo ištikrinimuose remiasi senesniomis kartomis, ypač Polikarpu, šv. Jono Apaštalo mokiniu⁴⁾. Čia turim nesutrukdomą tradiciją: Irenėjus—Polikarpas—Jonas Apaštalas⁵⁾.

Klemensas Aleksandrijietis (+217) irgi kreipiasi į „ankstybesniųjų kunigų tradiciją“, t. y. į savo mykytoją Pantėną⁶⁾. Klemensas sako: „Jonas pamatė jog kuniška (σωματικῇ) Jėzaus pusė aprašyta jau esančiose evangelijose, savo draugų įkalbėtas ir šventos Dvasios įkvėptas, parašė dvasiškąją (πνευματικῇ) evangeliją⁷⁾“.

Reikia pridurti jau kelis kartus minėtą Muratorijaus liėkaną. Ši aiškiausiai pažymi Joną Apaštalą, kaipo ketvirtos evangelijos autorių.

Be to Priscilos katakumbuose Ryme (iš antro šimtmečio) randas vaizdžiai nupieštas Lozorjaus iš numirusių atsikėlimas, vieninteliai ketvirtoje evangelijoje apsakytas.

¹⁾ Mat. 26, 37; Mor. 14 33.

²⁾ Adv. haer. I. 3 c. 1.

³⁾ ibd. 3. c. 11, n. 1. Cerintas buvo eretikas.

⁴⁾ Eusebius Hist. Eccl. 5, 20, 6.

⁵⁾ Kaikas mėgino nepertraukiamą tradiciją. Irenėjus—Polikarpas—Jonas—parausti, bet nepavyko. Žiurėk: *Gutjahr: Glaubwürdigkeit des Irenäischen Zeugnissen über die Abfassung des vierten kanon. Ewangeliums*, Graz 1904 m.

⁶⁾ Čia vėl siekiami tie laikai, kuriuose gyveno apaštalų mokiniai,

⁷⁾ Eusebius Hist. Eccl. 6, 14, 5—7;

O žinome, jog katakumbų paveikslams medegą imdavo iš šv. Rašto¹⁾.

Taigi ketvirtoji evangelija dar pradžioje antro šimtmečio buvo laikoma autentiška, tai yra Šventu Raštu. Tuo budu matome, kad pašaliniai liudijimai atitinka liudijimams, paimtiems iš pačios evangelijos. Toki santarvė irgi turi savotišką argumento reikšmę.

Tečiau, nežiurint tų aiškių tradicijos liudijimų. Bousset'as ir kiti naujos galdynės kritikai sako, kad Jonas Apaštalas negalėjęs parašyti evangelijos, nes jis buk buvęs miręs kur-kas ankščiau negu kad tradicija nurodo. Bet išrodymai, kuriais Bousset'as remiasi, yra daugiau kaip silpni²⁾.

Tradicija gi liudija, kad ketvirtą evangeliją yr parašęs Jonas Apaštalas ir to liudijimo nepavyko dar niekam išgriauti, nors buta pastangų ir dar kiek!

Jz. G—as.

¹⁾ Plačiau apie tai sk. Römische Quartalschrift 1894, 121 p. ir Stimmen aus Maria-Laach XLVII (1894) 568; Jakob Schäfer — Die Ewangelien und die Ewangelienkritik p. 79.

²⁾ Bousset'as stengiasi išrodyti, kad žydai užmušę Joną kartu su Jokubu. Tokį pranešimą randame Bažnyčios istorijoje Pilipo Sideles'o. Iš jo, greičiausia pasinaudojo Georgijos Hamartolos, rašydamas savo kroniką (850 m.). Sideles ir Hamartolos, sako, buk tą žinią padavęs Papijas, Hierapolio vyskupas, antroje savo knygoje. Protestantas Zahn'as tikrina, kad žinia apie Jono nužudymą, papuolus į Hamartolo kroniką, greičiausia, per perrašinėtojo neatsargumą, nes tas pranešimas prieštarauja ne tik kitiems kronikos rankraščiams, bet ir pačiam rankraščio kontekstui. Vieninteliai šis rankraštis ir turi tą citatą (Realenzykl. für protest. Th. IX, 285).

Jei ši vieta butu paimta iš Papijaus, nebutu nepažymėjęs jos Eusebijus, uolus skaitytojas ir aštrus Papijaus kritikas. Nei kiti seni raštai tos Papijaus vietos nemini; priešingai nurodoma, jog Jonas ilgai gyveno ir mirė Efore paprasta mirtimi. Prirodymui, kad Jonas užmuštas kartu su Jokubu nurodoma į Syriška kankinių sąrašą (martyrologium). Ten po Stepono kankintinio pasakyta: „Jonas ir Jokubas Jeruzolimoj“. Bet šis syriškas kankintinių sąrašas (ar kaip kiti vadina — metraštis), einantis iš 5 šimtmečio (411 m.), nieko neprirodo, nes jame, greičiausiai, nurodoma, kad Jokubo ir Jono šventė buvo kartu apvaikščiojama. Apie Jono kankitinio mirtį Jeruzolimoj nieko nemini.

Bousset'as, pasiremdamas Luko žodžiais: „taurę, kurią aš geriu—ger-site, krikštu, kurio esmi krykštytas — busite apkrikštyti“ (Luk. 10, 39), nori išparodyti, kad Jonas Apaštalas miręs daug ankščiau negu tradicija nurodo. Pasak Bousset'o Lukas nebutu rašęs taip aiškioj' formoj, jei Kristaus pranašavimas abiem Zebedėjam kankintinio mirties nebutu išsipildęs. Bet nejaugi pranašystė yra negalima?

Tas pats Bousset'as tęsia, — buk Justinas, nors žinojęs ketvirtą evangeliją ir ją cituodavęs, bet jos neskaitęs „Apaštalų atsiminimais“. Prieš tai reikia pažymėti, jog Justinas naudojosi ketvirtąja evangelija, kaip šventu Raštu. Ir patsai Harnack'as neginčija, kad Justinas ketvirtą evangeliją pripažinęs Apaštalui Jonui. Cfr. Chronologie I, 674. (Bousset'o nuomonės išdėščiau sulig Schiele a. a. O. B. III p. 610 — ir Philipp Kneib - Lehrbuch der Apologetik 400—402).

Teodoras Haas'as¹⁾.

(Kalinių prietelis).

Teodoras Haas'as buvo kilimu vokiečys. Gimė 24 rugpjūčio 1780 metais, gražiam Vokietijos miestelyje Münstereifel'yje, kame jo tėvas turėjo vaistinę. Supratęs mokslo svarbą, Teodoro tėvas, nežiūrėdamas menko ištekliaus ir didelės šeimynos, visus penkis sunus ir tris dukteris išleido į mokslus. Reik pastebėti, kad ir Teodoras išpradžią lankė vietinę katalikiškąją pradedamąją mokyklą, o paskui įstojo Jenos universitan, kame lankė filosofijos ir matematikos lekcijas ir pagaliai Vienoje baigė medicinos mokslus, pasirinkęs kaip specialią dalyką — akių ligas. Netikėtai sužinojęs gerą praktikos vietą pas rusų didžturtį Repniną, nutarė važiuoti Maskvon ir 1802 m. savo sumanymą įvykdė; čia gyvendamas visą laiką darbavosi, kaip gydytojas ir kaip visuomenės veikėjas. Teodoras Haas'as būdamas geru gydytoju ir energingu žmogum greitu laiku įgijo Maskvoje visų palankumą ir gerą reputaciją. Dovanai ir pasekmingai gydydamas akių ligas „Preobraženskės prieglaudos namuose“ atkreipė į save valdžios dėmesį. Tam tikru Augščiausiu įsakymu 1807 metais tapo paskirtas vyriausioju medicinos daktaru Pavlovskoj ligoninėje. Tačiau nauji tarnystė neatitraukė Haas'o nuo pamėgto darbo, jis ir toliau gydė dovanai akių ligas Maskvos beturčiams, už ką buvo apdovanotas Vladimiro 4-jo laipsnio kryžiumi.

Haas'as 1809 ir 1810 metais du kartus važinėjo Kaukazan. Matyt, kad valdžia nesugebėjo tinkamai apvertinti taip gabaus gydytojo bei tyrinėtojo ir nenoriai duodavo toms kelionėms leidimus. Antrą kartą davė leidimą važiuoti su sąlyga, kad Haas'as „panašių prašymų daugiau nebekartos“. Vėliau už savo daktariškus patarnavimus liko pakeltas rumų patarėju, beto buvo pažymėta jo puikus gabumai, kantrumas bei ištvermė ir darbštumas, „apsireiškusieji netik Pavlovskoj ligoninėje pildant pareigas, bet ir ne-

¹⁾ Naudotasi straipsniu iš „Viestniko Znanija“ 1914.

kartą begyvenant Kaukazo mineraliuose vandenyse“. Ir ištikrųjų tos d-ro Haas'o Kaukazan kelionės pagamino labai daug brangių atradimų, tyrinėjant garsius Kaukazo šaltinius. Garsus šio klausimo žinovas prof. Neliubin'as rašo: „Beviešėdamas Kaukazo vandenyse d-ras Haas'as Zeleznovodske ištyrė trijų sierinių Mašuko šaltinių vandenį. Tebunie man leista su tinkama pagarba ir pasigėrėjimu priminti d-ro Haas'o ir prof. Reis'o darbus: ištikrųjų jiedu labai daug patarnavo tyrinėdami mineralinių šaltinių vandenį; pirmasis savo daktariškais tēmijimais, o pastarasis chemišku vandenų atskirimu. Haas'ui ypač privalome būti dėkingi, kad jis be vyriausiojo šaltinio ėmėsi tyrinėti dar du ant Mašuko kalno sieriniu šaltiniu ir vieną ant Geležinio kalno, kurių dar nieks nebuvo tyrinėjęs. Išleistas dėl šio dalyko Haas'o veikalas, beabejo, yra pirmas iš geriausių tos rušies veikalų“. Šis veikalas aiškiai nurodo kokio gabaus ir sumaningo tame dalyke buta d-ro Haas'o. Čia išdėsto jis nevien chemiškus tēmijimus bei prityrimus, bet ir meteorologiškus, ir topografiškus ir pagalios vietos žmonių papročius. Beto visa medega nušviesta giliomis filosofiškoms pažiūromis, o plačios citatos iš Schelling'o ir Bakono rodo, kad buvo jis gerai pažinęs ir išstudijavęs tuos žymiausius pasaulinės filosofiškos minties atstovus. Tame pat veikale matyti, kaip augštai Haas'as statė dorines ir visuomenines žmogaus pareigas. Kalinius ir pasmerktuosius laikė jis visuomet visuomenės upo bei tvarkos auka, kurių naudai ir suraminimui paaugojo pusė savo gyvenimo.

1812 metais meta Haas'as beveik dviem metam valdišką tarnystę, bet 1814 metais, vėl randame jį apėmusį valdišką Rusijoje vietą; net draug su veikiančiąja armija buvo jis nutraukęs lig Paryžiaus. Karui pasibaigus Haas'as važiuoja savo tėviškėn, pas tėvus, kame atrado visas savo gimines, pažįstamus ir merdėjančią tėvą, kurs ir pasimirė ant Haas'o rankų. Tėvą palaidojęs, Teodoras grįžo Rusijon, ėmėsi privatinės praktikos ir energingai pradėjo mokytis rusų kalbos. Praktika ir mokslas kuopuikiausiai sekėsi, taip kad Teodoras greitu laiku tapo turtingu Rusijos daktaru. Tiesa, savo rubais griežtai skyrėsi jis nuo maskviečių. Štai ką pasakoja žymus veikėjas ir garsus Teodoro

biografas A. F. Koni: „Jis visuomet devėjo savo jaunų dienų rubus—primenančius praėjusį šimtmetį: frakas, baltas kaklaraištis ir rankogaliai, — trumpos ligi kelių kelnaitės, juodos šilkinės blauzdinės, batukai su sagtimis; plaukus pudravo ir išspradžių pinė plačia kasa, bet kaip pradėjo plikti užsidėjo nedidelį rusvą plaukų čepčiu; važinėjo ketvertu baltų arklių, nes toks paprotys tuomet buvo“. Bet tas viskas nei kiek netrukdė Maskvos visuomenei laikyti jį savo žmogumi ir tikru piliečiu. Haas'o gyvenimas, baigiant jam penktą dešimtį, susitvarkė ir diena po dienos ramiai slinko. Maskvoje turėjo jis puikius namus, netoli Maskvos nemenką dvarelį, kame buvo įkūręs gelumbių dirbtuvę. Musų daktaras visgi nesnaudė, stengėsi kiek galėdamas darbuotis kaip savo taip ir kitų labui: daug skaitė, labai mėgo gerus ir protingus pasikalbėjimus, rašinėjo rimtus laiškus.

Bet netikėtai likimas pasuko Teodoro gyvenimą kiton pusėn, priversdamas jį išsižadėti ramios, aprupintos visukuo senatvės: teko jam daug malonumo bei pasitenkinimo, bet daug ir nemaž vargo paragauti. Tą permainą padarė visai menkos aplinkybės. Teodoras tapo paskirtas pirmosios Maskvos kalėjimams globoti komiteto kuopos sąnariu. Pradėjo jis pildyti savo pareigas įsitikrinęs, kad tarp nusidėjimo ir tarp nelaimės bei ligos beveik niekuomet negalima pažymėti griežto rubežio, ir todėl jo išmanymu elgimasis su kaliniais, netekusiais liuosybės, privalo būti kuoteisingiausias ir žmoniškas, — nereikalingas žiaurumas turi būti prašalintas. Kadangi jie yra nelaimingi ligoniai, tai ir verti tinkamos priežiūros bei pasigailėjimo.

Tos visos pažiūros, kuriomis d-ras Haas'as vadovavosi pildydamas naujas savo pareigas, atrodė tuomet rusiško kalėjimo valdžiai negirdėta ir neleistina klaida. Ištikrųjų kalėjimai tuomet buvo neapsakomai baisūs. „Petrapičio kalėjimai — rašo Koni — buvo tai tamsūs, drėgni kambariai, beveik visai be tyro oro, dažniausiai be grindų arba medinėmis grindimis, žemiaus žemės paviršiaus. Sviesa retai kuomet prasimušdavo pro siaurus, pagal žemę padarytus, storai purvu ir pelėsiais apdengtus ir niekuomet neatidaromus langelius,—jei netyčiomis buvo išdauž-

tas stiklas, tai ilgus metus nieks nepasirupindavo įdėti jį, pro kurį liuosai verždavosi kalėjiman žiemos šalčiai, rudens vėjai, o kartais subėgdavo gatvių purvas ir visokios nešvarybės. Nebuvo nei išeinamų vietų, nei kur nusiprausti, nei lovų nei suolelių bei lentynų. Visi, pasikloję pilnus gyvių rubus, miegodavo sugriuvę ant drėgnų grindų, beto visur buvo statomas tradicijinis naktinis kibiras. Tos visos įstaigos budavo kimšte prikimštos žmonių. Dvejuose paprasto didumo kalėjimo kambariuose laikyta šimtas žmonių, taip kad tik menka jų dalelė, po visiems suprantamų ginčų ir keiksmų galėdavo naktį atsigulti neregėtoį san kamšoj. Viename darbo namų kambary, kurs beveik visas buvo žemėse, ilgio 6 sieksnių, pločio 3 sieksnių Waning'as (anglas, Rusijos kalėjimų tyrinėtojas) rado 107 asmenius įvairaus amžiaus ir luomo. Minėtas skaičius kaskart augo, taip kad dėl užnuodyto ir sugadinto oro kas savaitę prisedavo siųsti ligoninėn daugiau kaip dešimtį ligonių, paliusuojant tuo būdu vietą naujiems kaliniams.

Tose biauuriuose įstaigose, kuriose šiek tiek jautresnės širdies žmogus gėdytusi laikyti gyvulius, buvo laikomi vyrai ir moteris, vaikai ir suaugę visi drauge, be jokio skirtumo. Nesunku įsivaizdinti, koki tai puiki dirva įvairios rušies ištvirkimams bei paleistuvystei plėtotis, tuo labiau, kad tuose biauuriuose purvinuose sklepuose, kalinių neskirdavo sulig jų kaltės: bykas netikėtai peržengęs menkavertį policijos įsakymą, patekdavo tarpan galvažudžių bei vagių, nevienam nieku nekaltam žmogeliui atėmusių gyvybę. Nėra ko nei stebėtis, kad ligonis, net ir sergantieji limpamomis ligomis, likdavosi tarp sveikųjų. Kalinių gydymu beveik niekas nesirupindavo, kas ir kaip gydė kalinius, nežinojo net pati artimoji jų valdžia. Tuo baisesnis tų nelaimingųjų padėjimas buvo, kad jie nuolat kentė badą ir šaltį. Penkioliką skiriamų dienai kaliniui kapeikų dingdavo kalėjimo tarnautojų kiaurose kišenėse, kuriems tuomet valdžia labai menkai temokėdavo. Kalinys beveik niekuomet negaudavo pakaktinai net juodos duonos. Kaliniai ir valdžia per daug pasitikėdavo „aukomis“, o kai tų visai sumažėdavo, tai kaliniams gresdavo bado mirties šmėkla, kuri, kaip liudija valdiški kalėjimo valdybos pranešimai, dažnai čia rasdavo sau aukų. Nege-

resniame stovyje buvo ir kalinių drabužiai, nes valdžia nematė reikalo duoti tam tikslui lėšų. Senatorius Ozerov'as pasakoja, buk jis, viename Maskvos kalėjime, nežiurint didelio ten viešpataujančio šalčio, radęs 92 kalinius be jokio drabužio ir avalinės. Bausmės, kurių pasigaudama valdžia laikė paklusnybėj kalėjimo gyventojus, pasižymėdavo neapsakomu žiaurumu bei žvėriškumu. Dar šlykštesni ne-kaip patįs kalėjimai buvo „slapti“ prikalimai prie kedžių už kaklo, geležinės lazdos su ilgais smailiais virbalais, neleidžiančiais nei valandėlei atsigulti, tas viskas, sulig tuolaikinės kalėjimų tvarkos, buvo paprasčiausiomis „pataisymo“ priemonėmis, o apie mušimą nēr ko nei kalbėti; kiekvienas gali suprasti, koks jis tuomet buvo. Delto tai Wansing'as, apibudindamas Rusijos kalėjimus, pasakė: „Nieku budu negalima be pasibiaurėjimo nei manyti apie blogus tų įstaigų vaisius: čia, kad ir trumpiausias butu kalėjimo laikas, žmogus greit praranda savo sveikatą ir dorą“.

Tokie tat buvo kalėjimai, bet kurkas baisesni ir šlykštesni dalykai dėjosi etapų punktuose, pro kuriuos kasmet persikeldavo iš vienos vietos kiton tukstančiai nelaimingų kalinių. Net minėti čia tas visas žiaurybes šlykštu ir netikėtina, kad žmonės prieidavo prie tokių biaurių, žvėriškų darbų, gabendami nelaimingus pasmerktuosius. Su taip nežmoniškais žiaurumais ir žvėrišku elgi-muosi, gabenant nuteistuosius Sibiran, pirmasis pradėjo kovoti Haas'as.

Pirmiausiai atkreipė jis savo domą į etapinį kalėjimą, įkurta Vorobjevo kalnuose, kuriame kasmet pabuvodavo apie 6000 kalinių, siunčiamų Sibiran iš 24 gubernijų. Haas'as, kaipo geros širdies ir akyvas vyras, greit patēmijo, kad bendros pilkos tos kalinių minios pančiojimas, vary-mas apkaltomis grandiniais kojomis ir rankomis nėra tei-sėtas, kad tai etapinės valdžios begėdiškas prasimanymas, kurio valstybiniuose įstatymuose niekur nėra paminėta. Tarp amžinai katorgon nuteistų ir galutinai išsiunčiamų prasikaltėlių, dažnai pasitaikydavo laikinai ir dargi netei-singai suimtų žmonių, su kuriais elgdavosi taipat žiauriai, kaip ir su tikrais prasikaltėliais Čia pasitaikydavo tie, kurie administrativiu budu buvo siunčiami jų gyvenamojon vieton, belaisviai ir paimti kaipo užstatai kalniečiai, su

kuriais rusai tuomet kariavo, ir daugybė valstiečių, kurie, dvarininkams reikalaujant buvo siunčiami iš sostinės ir kitų miestų dvaruosna. Suaugusių vyrų eilė iš visų pusių apjuostoj bendru grandiniu ėjo drauge daugybė moterų ir vaikų, kurie buvo priversti laikytis bendros etapų tvarkos. Tos visos neteisybės ir žiaurumai privertė Teodorą rupintis tų nelaimingųjų buvį pagerinimu.

Haas'as savo žygį prieš tą beprotišką kankinimą, pradėjo jau 1829 metais spalio mėnesį, ir ištvermingai, pasišventęs darbavosi ilgus metus. „Kišimasis ne į savo reikalus“ galėjo greit atimti visą norą darbuotis, nežiurint to, kad tam jo visam sumanymui labai pritarė ir pagelbėjo Maskvos generalgubernatorius kun. Golicin'as. Šis, supratęs teisingus Haas'o reikalavimus, prašalinti bendrus etapinius grandinius, kurie buvo vartojami visoje Rusijoje, visą tą dalyką išdėjo vidaus reikalų ministeriui Zakrevskiui, bet tuojaus sutiko valdininko savymeilę. Zakrevskis paaiškino kun. Golicinui, kad jis kišasi į svetimus reikalus, nieko bendro neturinčius su Maskvos generalgubernatoriaus pareigomis. To viso pakako, kad vidaus dalykų ministerijoje atsirastų noras kuogreičiausiai užslopinti šį klausimą, iškeltą kun. Golicin'o ir Haas'o. Kadangi kun. Golicin'as karališkuose rumuose buvo gana įtekingas žmogus, tai negalima buvo visai stačiokiškai atsakyti. Taigi reikėjo vilkui įlisti avies kailin ir mandagiai atsakyti. Tuo tikslu kun. Golicin'o pakeltas klausimas, buvo įteiktas etapų viršininkams, kad tie visi atsakytu, apie jiems įteiktą įstaigų stovį, ir bendrų grandinių vartojimo vaisius. Šie pastarieji, padrąsinti tam tikru pačios ministerijos priedu, ir skubėdami prašalinti nuo savo galvų audrą, greit pranešė, kad viskas gerai einasi ir kad bendri grandiniai niekuomet nekenkė kalinių sveikatai ir nedarė keliaujančioms jokių sunkumų. Tuo būdu Zakrevskis prisirinko „puikios medegos“, kad Golicino prikašiojimams iškėlus „pirmos rušies“ šermenis. Ir ištikrųjų jam pasisekė palaidoti tą klausimą. Paskui tam tikru raštu su tuo klausimu Golicin'as, kreipėsi į patį carą, kurs įsakė žmoniškesnius grandinius vartoti. Haas'o idėjos, išreikštos kun. Golicin'o raštuose, tapo vėliau sunaudotos Miliutino ir grafo Heideno.

Haas'as, Golicin'o palaikomas, nenusiminė, nenuleido rankų, ir toliau uoliai darbavos, nuolatos reikalaudamas, kad negabentu kalinių apjuostų bendru grandiniu ir kad pagerintu dedamus ant kojų pančius, kurie svėrė 5¹/₂ svaro ir vilkosi žeme, trukdydami eiseną. Tuo tikslu padirbo jis tinkamesnius 3 svarų sunkumo pančius, kuriuos galima buvo prie juostos prisisegti, kad netrukdytu vaikščioti. Pirmiausiai tie pančiai tapo įvesti Maskvos gubernijos etapinėse stotyse, juos kaliniai pavadino „haasiniais pančiais“. Vorobjovo kalnuose įkūrė kalvę, kame buvo dirbami jo išrastieji grandiniai. Jis naudojos kiekviena proga, kad palengvinus Rusijos kalinių buvį, dargi rašė laišką Fridrichui Viliui IV, prašydamas, kad tas į visus tuos etapų žiaurumus, o ypač į bendrą grandinį atkreiptu Rusijos valdovo dėmesį. Maskvos gubernijoje „haasiniai pančiai“ neilgai tepatvėrė, nes Zakrevskis, tapęs Maskvos generalgubernatoriumi, išleido neva ekonomijos delei paliepiamą, įsakydamas, kad „haasiniai pančiai“ turi būti visu ketvirtadaliu sutrumpinti. Taip pardirbti pančiai sukeldavo baisias kančias ir nutrindavo kojas. Haas'as prašė Zakrevskio, kad jis tą savo įsakymą atšauktu, nors gavo nemandagų, stačiokišką atsakymą, bet visgi nesiliovė to dalyko klibinės. Matyt, Haas'as savo uolumu bei pasišventimu tame darbe, gerokai įkirėjo etapų valdininkams, nes tie pastarieji pradėjo skusti jį vyriausybei. Senelis, atsakydamas į vieną iš daugybės skundų, rašo: „Ištikrųjų tarp tų žmonių buvo pasveikusių, o taipgi ir labai silpnų, kurie pastebėję mane suimtųjų tarpe prašė, kad aš gelbėčiau juos iš tų kančių. Mano prašymas liko bevaipsis, aš buvau priverstas pernešti neapykantos žvilgsnį, su kuriuo kaliniai pasišalino, puikiai suprasdami, kad jų prašymas teisėtas ir kad aš teisingai reikalauju. Taigi nėra ko stebėtis, kad neturėdamas pakaktinai valdžios, pagelbėti šiai nelaimėi ir pasakiau etapo valdininkui, kad jis atsimintu, jog neteisingų jo darbų teisėju yra pats Viešpats Dievas“.

Zvėriškas, tarnaujančių etapuose ir kalėjimuose valdininkų elgimasis su žmonėmis, taip buvo baisus, kad be Haas'o nieks nepastebėjo tų kančių, kurias sukelia plika pančių geležis. Žiemą labai daug ateidavo kalinių nušalusiomis kojomis ir rankomis. Haas'as išrado visai

paprastą būdą, — toms kančioms prašalinti: tereikėjo pančių grindis oda apsiuti. Bet ir tas nelabai sekėsi, nes visa valdininkų gauja nieku būdu negalėjo suprasti, ko tas senis lenda į svetimus dalykus, neduodamas jiems ramybės su kokiomis ten nušalusiomis kojomis, rankomis kokių tai kalinių. Išpradžių valdininkai į tuos Haas'o teisingus reikalavimus visai išsisukinėdami atsakinėjo, bet pagalios vyriausybė nebeatkreipdavo į jo laiškus atidės ir nustojo atsakinėti. Golicinui padedant, senelis vargais negalais įvykdė teisingą savo reikalavimą. Pagalios senelis dar kartą nudžiugo, nes išreikalavo, kad neskustu kaliniams galvų. Ne taip vaisingi buvo reikalavimai bei prašymai pagerinti kaliniams valgi, bet čia jis dažnai naudojosi savo ištekliumi. Haas'as kuomet buvo įsakyta sumažinti kalinių valgi $\frac{1}{5}$ dalimi, labai susirupino. Per dvejus 1847 – 48 metus jis paaukojo 11,000 rublių, maistui pagerinti etapiniuose kalėjimuose. Jei galima būtų suskaityti kiek išviso paaukojo Haas'as kalinių reikalams, tai paaiškėtų, kur dingo nemena pasiturinčio d-ro Haas'o nuosavybė.

Labai nemalonūs buvo susirėmimai Haas'o su vyriausybe, kuomet jis, pildydamas kalėjimo komiteto sąnario pareigas, imdavosi peržiurinėti įvairias suimtųjų skundas. Čia noroms nenoroms Haas'as priverstas budavo išvilkti aikštėn negirdėtai šlykščių dalykų, kurie vyriausybei nedaug garbės teteikdavo.

Galu gale Haas'as gavo kung. Galicino leidimą — liudyti apie siunčiamųjų kalinių sveikatą. Visi idealai, kuriais vadovavosi pildydamas tas pareigas, puikiai išreikšti duotuose etapinio kalėjimo gydytojui nurodymuose, kuriuos, žinoma, išpildyti tegalėjo tik pats Haas'as, o kitų akyse atrodė paprasčiausių gražių žodžių rinkiniu. Stengdamasis atlikti prideramai savo naujas pareigas Haas'as dirbo be poilsio. Kas šeštadienis Maskvon atvykdavo tremtinių būriai. Čia kiekvienas burys išbudavo po tris dienas. Reikėjo per tas tris dienas sustatyti tam tikrus sąrašus, išduoti rubus ir avalinę, kas žinoma buvo atliekama tik paviršutiniai. Haas'as gi išreikalavo, kad kiekvienas burys pasiliktu Maskvoj visai savaitei. „Per savaitę — pasakoja Koni — Haas'as lankydavo kalinius keturis sykius: šeštadienį kaliniams atvykus, vidury ateinančios savaitės, ateinančią subatą ir

sekmadienį, kaliniams iškeliaujant. Kaskart apžiūrėdavo visus siunčiamųjų batus, klausinėjo, kalbėjosi su jais, prašydavo pasipasakot savo gyvenimą, savo padėjimą ir kaltes. Akyvas Haas'as, sergančius ir nusilpusius kalinius, palikdavo Maskvoj dviem, trimis savaitėms ir kartais ilgiau.

Nesunku įsivaizdinti, kokią neapykantą sukėlė tas Ha'aso įsikišimas kalėjimo tvarkon, kalėjimų valdidinkų tarpe, kurie visomis keturiomis stengėsi visukuo aprupinti ir kiek galima gerinti vien tik savo buvį. Įvairių skundų ant Haas'o, lig snigte snigo. Senis nenusileido: atsakinėjo, aiškinosi ir įtikrinėjo. Jis nei nemanė slėptis, kad kartais jam prisieina aplenkti įstatymų raidę, kad jų dvasią įvykdžius. Jis viešai pasisako, jog ir sveikus kartais palieka pasilsėti. Taip vieną kartą palikęs tremtinį, kad jis susilauktu žmonos su juom draugė keliavusios katorgon, ir kelyje pagimdžiusios kūdikį, kitą kartą pavelijo pasilikti visą savaitę vaikinui Stepui, kad jis galėtų susilaukti paskui ėjusios sesers ir daug panašių atsitikimų buvo. Bet visuose tuose žygiuose darė tai, ko reikalavo iš jo tarnystės pareigos. Jis labai dažnai klausdavo: „Kame mano darbų kenksmingumas“? Tečiau nežiurint kun. Galicino palankumo, Haasas priverstas buvo palikti kalėjimų komitetų sekretoriaus tarnystę, o paskui (1839 m.) ir visai buvo pašalintas nuo tremtinių sveikatos liudijimo. Tai buvo sunkus seneliui smugis. Haas'o priešininkai nudžiugo: jiems rodės, kad jie jau galutinai atsikratė to „nematyto geradario“, kurs bepaliovos nedavė jų kietai sąžinei ramybės. Bet jis nusikratyti nebuvo taip lengva. Nepaisydamas to, kad ir su juo elgdavosi stačiokiškai, kad ir tyčioms nepildė jo teisingų reikalavimų bei prašymų, kuriuos galėjo ir butinai turėjo išpildyti, Haas'as senu papratimu lankė ir toliaus etapinį kalėjimą, ko jam, kaipo kalėjimo direktoriui negalėjo užginti; beto nuolatos vilkdavo aikštėn įvairias neteisybes ir nežmoniškumus, kurių liudytoju budavo jis pats. „Nežiurėdamas paniekinimo, kurį kiekvienam žingsnyje sutinku — rašo jis — nepaisydamas nemandagaus su manim elgimosi, kurs žemina mane, mano pavaldinių akyse, ir jausdamas palikęs vienui vienas be jokio draugiško ryšio bei paspirties, — aš visgi, kol esu komiteto sąnariu, laikau save paskirtu paties ciesoriaus, Maskvos kalėjimams lan-

kyti, — man nieks netur teisės užginti lankyti etapinį kalėjimą, — tremtinius išsiunčiant, ir aš, taip pirmiaus, taip ir dabar visuomet ten pabuvosiu“.

Galu gale senis - užsispyrėlis liko pergaletoju: su juo apsirato kaip su neišvengiamu piktu ir nuo 1842 metų Haas'as vėl po truputį atkovoja savo seną padėjimą.

Stai kaip aprašo besidarbuojantį Haas'ą vienas žymus valdininkas A. Metisen'as: „Kaikuriuose žymesnėse Maskvos šeimynose nekartą sutikdavom d-rą Haas'ą. Bet 1850 metais sutikau jį prie gailestingo darbo, kaip gydytoją etapiniame Vorobjovo kalnuose kalėjime. Vieną sekmadienį nuvažiavau aš pažiūrėti, kaip nelaimingi nuteistieji keliauja į Sibirą. Jų tarpe buvo viena moteriškė — nuteista katarگون. Atvažiavus gubernatoriui, ji buvo jau pastatyta eilėn; jos prašyman, kad pavelytu sėsti į vežimą gubernatorius griežtai atsakė; tuomet prisiartinęs prie jos d-ras Haas'as ir įsitikrinęs galutiniu nusilpnėjimu, kreipėsi į gubernatorių pranešdamas, kad jis negalįs leisti tai moteriškei pėsčiai keliauti. Gubernatorius prieštaravo ir išmetinėjo bereikalingą gailestingumą ir užuojautą tai prasikaltėlei, bet Haas'as neužsileido ir paaiškinęs, kad jis atsakas už ligonių sveikatą, įsakė paimti moteriškę vežiman. Gubernatorius tą jo įsakymą bandė pakeisti, bet Haas'as užprotestavo, nurodydamas, kad tas neturi teisių taip daryti ir paketino tą visą pranešti generalgubernatoriui Zakrevskiui; tuomet tik gubernatorius nusileido ir moteriškė buvo išsiųsta važiuota. Tą pačią dieną mačiau, kaip vienam kaliniui taip blogai apkalė pančius, kad visa koja pasruvo kraujais ir tas iš skausmo negalėjo nei atsistoti, — pamatęs Haas'as liepė kuogreičiausiai išimti iš pančių ir prisiėmė atsakomybę, jei prasikaltėlis pabėgs. Sugrįžęs Maskvon, nuvažiavau aš pas Ragazos vartus, pro kuriuos išeidavo tremtiniai ir čia taipgi sutikau d-rą Haas'ą, kurs norėjo įsitikrinti ar kartais neatmainyti jo įsakymai dėl nusilpnėjusių kalinių; čia vėl prisiartinęs ramino, gražiais žodžiais stiprino sėdinčią vežime moteriškę“.

Toks malonus ir gailestingas Haas'o elgimasis su žmonėmis, kurie buvo laikomi žuvusiais ir visa praradusiais, labai veikė į kalinius ir tremtinius. Niekomet nei išvieno katorgininko, jokiose aplynkybėse jis nepatyrė nei ma-

žiausio nemalonumo bei užgavimo, nors be kokių svyravimų eidavo pas pačius sukietėjusius prasikaltelius, su kuriais nieks be jo nebedrįsdavo matyti bei kalbėtis.

Haas'o darbai veikdavo netik į tremtinius ir jų vyriausybę, bet ir į tuos žmones, kurie visai ramiai ir šaltai žiūrėjo į kalinių gyvenimą. Savo pavyzdžiu, karštu žodžiu ir pasišventimu bei ištverme tame darbe sugebėjo jis sukelti visuomenės užuojautą ir pasigailėjimą nuteistųjų, kurie ypatingai atjautė visą tuolaikinę visuomenės neteisingumą ir, kurie, pasak Haas'o, negalėjo prarasti savo dieviškojo paveiklo. Nuolatos rinkdavo tremtiniamis aukų. Apžiurinėdavo juos dalindamas valgymus ir drabužius. Maskviečiai nesyki matė jį einantį tremtinių buryje. Paprastai vadindavo jį „šventuoju daktaru“, „Dievo žmogumi“. Aiškiai visi matė, kad visos tos nelaimingųjų kančios ir vargai nėra jam svetimi. Neveltui Maskvoj pasakojo apie jį ivairių anekdotų; pavyzdžiui vieną kartą 1830 m. gubernatorius Seniavin'as užvažiavęs pas jį su reikalu, rado Haas'ą bevaikščiojantį po kambarį ir žingsnius beskaitantį. Pasirodė, jog jis liepęs apkalti save „haasiniais pančiais“, kad įsitikrinus, kaip tiems nelaimingiems prisieina keliauti.

Haas'as ne vien tremtiniais rupinosi, bet stengėsi kiek galėdamas palengvinti Maskvos kalėjimų buvį. Ačiu jo rūpesniams liko sutvarkyti Maskvos kalėjimai, kuriuos jau aukščiau esame aprašę. Haas'ui reikalaujant, buvo paskirtas tam tikras valdininkas, kurs turėjo rūpintis, kad nei vienas suimtas nebūtų be kaltės neteisingai kalėjimui sodinamas ir kurį galima įstatymais paliuosuoti iš kalėjimo, kad tuojans būtų paliuosuojamas. Tai labai svarbios pareigos, jei tik sąžiningai būtų atliekamos. Tas visas pareigas Haas'as ir pildė Maskvoje lig paskutinės savo gyvenimo valandos. Komiteto knygos pilnos Haas'o dėl tų reikalų prašymų. Nei jokie apsunkinimai bei nemalonumai, kuomet reikėjo daugiau pasiteirauti apie nuteistąjį, Haas'o negąsdindavo.

Savaime aišku, kad toks susiartinimas su nuteistąja minia išvilkdavo aikštėn daugybes anų laikų rusiškojo teismo neteisybių bei klaidų. Haas'as visas teismo klaidas laikė laužymu kaltininko teisių, kurios tegalima pataisyti, pasmerktojo pasigailint ir jam atleidžiant bausmę. Delto

tai jo prašymuose kalėjimų komitetui labai dažnai pasitai-ko žodžiai „neteisingai nuteistas“. Vieną kartą komiteto posėdyj mėtropolita Filaret'as patėmijo Haas'ui: „Tamsta Teodorai, nuolatos mini neteisingai nubaustus; Jų nēr: jei žmogus nubaustas, tai beabėjo jis yra kuom nors prasi-kaltęs“. — „Tamsta užmiršai Kristų“! sušuko Teodoras. Filaretas paraudo, bet pamatęs Haas'o teisybę, ramiai at-sakė: „Netiesa, Teodorai, kuomet sakiau paskutinius žo-džius, ne aš Kristų užmiršau, bet mane Kristus“. Noras pa-lengvinti kuno ir sielos kančias bei skausmus, padėti iš-sisukti iš neteisingai užmegztos teismo kilpos, suraminti ir pastiprinti, pakelti kalinio sielą augščiau — tai buvo svarbiausieji Haas'o uždaviniai. Tam tikslui pasiekti rei-kėjo naudotis knygomis. Kaip giliai tikintis žmogus, dalino ka-liniams Evangelijas ir kitas dvasinio turinio knygas. Visas knygas dažniausiai parupindavo jis savo lėšomis ir auko-mis. Beto parašė jis pats pritaikintą tų laikų psichologijai, ir pasmerktųjų gyvenimo aplinkybėms knygą ir savo lėšomis ją išleides dalino dykai. Ji vadinos „A. B. C. krikščioniško padorumo“, joje buvo išdėstyta apie susilaikymą nuo keiks-mo ir aplamai nuo nepadorių išsireiškimų, apie artimą, apie artimo meilės pradžia. Koni aprašydamas tą knygą pasakoja: „Jautriais sakiniiais įtikrinėja skaitytoją ne-pykti, nepiktžodžiauti, nesijuokti del artimo nelaimės, ne-niekinti, artimo del jo trukumų, o svarbiausia—nemeluoti. Knyga pilna tikros artimo meilės jausmo: nėra joje garsių trenksmingų sakinių; viskas išdėta suprantamai, paprastai ir skiriama prastuoliams“. Tą knygą Teodoras dalino vi-siems etapu keliavusiems per Maskvą. Bet ir tas rimtas darbas, kuriam rodos nieko negalima buvo prikišti ištik-rujų, nemaža pinklių sutiko. Vieni pasakojo, buk kaliniams nepadoru duoti Šventasai Raštas skaityti, nes kaliniai gali neteisingai viską suprasti ir evangeliją vienpusiškai aiš-kinti; kiti išrodinėjo kad šventos knygos neprivalo buti prasikaltėlių rankose ir kalėjimo sienose. Haas'as drąsiai griovė tuos beprotiškus prikaišiojimus ir liko pergalėtoju. Didžiausia bėda buvo tame, kad nedaug švento Rašto kny-gų tebuvo rusų kalboj. Taigi Haas'as išsirupino Sinodo leidimą atspausti didesnį skaičių Naujojo Įstatymo knygų.

(T. b.).

BIBLIOGRAFIJA

Journal d'une expulsée Avec préface par François Coppée. Paris. Lecoffre 1907, in 8 p. 334¹⁾.

Yra tokių knygų, kad jas perskaičius mintis savaime perlekia nuo autoriaus ir aprašymo ant kitų daiktų. Tankiausiai taip dedasi su knygomis apipasakojančiomis nekaltai persekiojamų aukų kentėjimus.

Skaitydamas šitą „Journal d'une expulsée“ jauste jaučiau, kad francuziškasis žodis **liberté** jau nebereiškia laisvės kaip kitasyk, o tiktai tiraniją. Kitados garsingoje ir geroje, o dabar staiga žemyn smunkačioje francuzų žemėje beveik ant visų žymesniųjų viešų triobų juodomis lyg suodžiai raidėmis parašyta: **liberté, égalité, fraternité**. Melu tą pavadinus permaža. Tai yra skaudus ir nuožmus pasityčiojimas.

Kad vieną oficierą žydą Dreyfus'ą nesmarkiai pabaudė apkaltinę už išdavimą priešams kariškųjų savo tautos paslapčių, visas pasaulis sujudo. Kad dešimtimis tukstančių išvaikė vienuolius ir vienuoles iš jų namų ir tėvynės už ką mokino vaikus ir mergaites, tai mokslas ir kultura rankas plojo! Tols-tojų'us nekeitė dabartinės civilizacijos. Ir turėjo už ką!

Še ką viena ištremtoji vienuolė mergina rašo 4 gegužio 1904 metų: „Mes niekuomet nieko nerasime, nes permaža te-turime pinigų! (jos jieskojo namų pirkti ne Francijoje). Kodel mes tokios neturtėlės, Dievuliau? Todel, kad Francijos valdžia iš-veržia iš mus mūsų namus. Tie namai mūsų, ta žemė mūsų: mes susidėjome gautasias iš tėviškių dalis, mes susidėjome algas sun-kliai užpelnytas kasdieniniu darbu ir už tuos pinigus pirkomėsi vienuolyną, pasistatydinome naujintėlę koplyčią, ir naujintėlę mergaičių gimnaziją su auklėtnamiu. Mes vargome, dėvime ir gyvename kaip tikros mažaturtės, nes savo pinigus taupiname Dievo namams pagražinti ir žmonių sieloms naudą daryti. Kas nori tegul mēto savo turtus į kortas, į prabangas ir visokių peiktinų linksmybių jieskojimus. Mes to niekam netrukdomė. Bet Francijos valdžia neturi teisės atimti iš mūsų nuosavybę“. (Journal d'une expulsée p. 68, 69).

Francuzų teisdavybė niekuomet neketino atimti turtus iš alkoholio fabrikantų, leidžia laikyti dar bjauresnes įstaigas. Tiktai neleidžia kruvai merginų susitarus Dievą garbinti ir artimams tarnauti.

Francuzų Akademijos sąnarys visam pasauliui žinomas François Coppée rašo, kad ateis metas ir šių dienų istorijai

1) Ši kad ir nenaujos knygos recenzija nenustojo ir nun savo aktualumo. Todel ir dedame ją „Ateitin“. Red.

rašyti. „Anksti ar vėlai o ta istorija, bus parašyta — deja — mūsų sugėdinimui“. Tarp dokumentų prirodančių šią apverktiną tiesą kaip vienas iš smarkiausių ir vienas iš gryniausių bus šita knygele — šitie „Užrašai vienos ištremtosios“. (Journ. d'une exp préface p. VI). Coppée tiesą pasakė.

P. Bučys.

AUKOS „MOTINĖLEI“.

Per L. K. St. kuopelę Vilniuje „Motinėlės“ draugijai aukauja

1.	„Ryto“ gimnazijos moksleivių kuopelė išgauto nuo loterijos pelno	Mr. 30
2.	L. K. St. Kuopelė Vilniuje	„ 20
3.	Kun. V. Jezukevičius	„ 20
4.	„ P. Bieliauskas	„ 20
5.	„ P. Dogelis	„ 20
6.	Dr. M. Reinis	„ 20
7.	Mok. M. Ruškytė	„ 20
8.	Agr. A. Stulginskis	„ 20
9.	Kan. D. Kukta	„ 20
10.	Kun. A. Uogintas	„ 20
11.	A. Gylis	„ 22

Viso labo Mr. 232

Redakcijos atsakai.

D-ui J. T—ui. „Vyrai ir religija“ sulietuvinta vykusiai, todėl mielu noru dedame šin n-rin.

D-ui V. B—ui. Ačiu už rankraštį „A. a. kun. Justinas Pranaitis“. Gaila nepapildėte savo rašinio žiniomis iš kun. Pranaičio jaunystės ir jo šeimyniškų santykių. Bet ir taip straipsnis tinka „Ateičiai“.

D-ui J. G—liui. Ačiu už aukas „Motinėlei“. Pranešimą dedame šin n-rin. Gaila, kad nepristatėte pažadėtų rankraščių.

D-ui N. N. „At.“ išeina vėliau neg reikėtu dėl priežasčių ne nuo redakcijos pareinančių. Taigi be reikalo sveikas mus kaltini. Neviskas galime kitais laikais, juo labiau dabar

Redaktorius ir leidėjas

PR. A. DAMBRAUSKAS.

Saliamono Banaičio Spaustuvė Kaune Litzmann'o gatvė № 34.